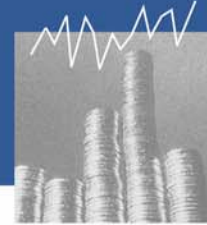

26. febrúar 2004

Þjóðlendukröfur ríkisins

Á árinu 1998 voru sett lög um þjóðlendu og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afréttá. Markmið laganna var að skapa farveg til þess að eyða óvissu sem ríkt hefur um langt skeið í íslenskum rétti varðandi mörk eignarlanda, þ.e.a.s. landsvæða sem eru háð einkaeignarrétti, gagnvart landsvæðum sem ekki eru háð beinum eignarrétti, svo sem hálendisvæði landsins eða svæði sem lengst af voru nefnd afréttir eða almenningar, en eftirleidis þjóðlendu. Í gegnum hafa tíðina margar deilur og dómsmál risið vegna þessarar óvissu. Óvissa um eignarheimildir og eignamörk skapar óvissu í viðskiptum með umræddar lendur og getur dregið á eftir sér langan dilk málaferla, óþæginda og tafa að því er nýtingu varðar. Grunnhugsunin með lögunum um þjóðlendu var einmitt sú að ganga í það verk með skipulegum hætti á nokkrum árum að skera úr um mörk eignarlanda gagnvart þjóðlendum.

Samkvæmt lögunum ákveður óbyggðanefnd í hvaða röð og hvenær hún tekur einstök svæði landsins fyrir. Ríkinu er samkvæmt lögunum gert að lýsa þjóðlendukröfum innan tiltekns kröfulýsingarfrests á því svæði sem óbyggðanefnd tekur fyrir hverju sinni. Þeir landeigendur sem telja ríkið með þessari kröfugerð ganga á sinn rétt bregðast síðan við og lýsa sínum kröfum. Með þessum hætti verður til svonefnt þrætuland sem gagnaöflun og reifun málsaðila lýtur síðan að í greinargerðum og málfutningi.

Þess misskilnings gætir stundum að ríkið geti með kröfugerð sinni lagt undir sig land sem það á ekki. Það er óbyggðanefndar, og eftir atvikum dómstóla, að skera úr um það hvaða land teljist til þjóðlendna og hver séu mörk þeirra og eignarlanda. Ef ríkið hefur eignast land sem það á ekki þyrfti til þess eignar-nám og fullar bætur. En þeir sem eru í fyrirsvari fyrir ríkið hafa heldur ekki heimild til þess að gefa eftir ríkisland þar sem það er einungis unnt með lögunum.

Hafa þarf í huga að við kröfugerð ríkisins er á stundum fátt fast í hendi. Engin heildstæð lög er hægt að leggja til grundvallar, heldur verður að taka mið af brotakennum heimildum og lagaákvæðum að fornu og nýju, skrifum fræðimanna og slitróttir dómafrákvæmd á 20. öld þegar heimildarskjöl eru rýnd og túlkud. Meðal þeirra atriða sem ríkið hefur til að mynda talið nauðsynlegt að úr fengist skorið er hvort byggt verði á landamerkjabréfi ef það er ósamþykkt til hálendisins og staðhættir, hæð yfir sjó, víðátta, gróðurfar og annað þess háttar benda til að nýting landsins geti ekki hafa verið með þeim hætti að um heimaland jarðar hafi verið að ræða, eða ef eldri heimildir benda til þess að hluti svæðis innan landamerkja jarðar samkvæmt landamerkjabréfi hafi verið afréttur.

Óhjákvæmilegt er að nokkur ágreiningur verði um þjóðlendukröfur ríkisins sem leggja þarf fram áður en fyrir liggja stefnumarkandi dómur Hæstaréttar í þjóðlendumálum.

Nýtt fjárhagskerfi ríkissjóðs

Að undanförunu hefur verið unnið að því að taka í notkun nýtt fjárhags- og mannauðskerfi hjá ríkinu og stofnum þess. Ráðuneytin hófu innleiðingu á nýja kerfinu um síðustu áramót og nú er unnið að því að kerfið geti tekið við fjárheimildum og tekjuáætlun fjárlaga úr fjárlagakerfi ráðuneyta og Alþingis.

Með nýja kerfinu verður nokkur breyting á upplýsingagjöf um fjármál ríkisins þar sem bókhaldið innan ársins færast nær reikningsgrunni en verið hefur til þessa. Reikningur verða bókaðir þegar þeir berast, færast á viðkomandi gjalda- eða tekjutegund eftir því sem við á og mótbókast á viðeigandi viðskipta-reikning. Við greiðslu eða innheimtu reiknings verða samsvarandi færslur á banka- og viðskiptareikninga. Með nýja kerfinu breytist því eðli upplýsing-anna í bókhaldinu innan ársins þar sem horfið er frá greiðslubókhaldi, þar sem tekjur og gjöld eru bókuð þegar peningur koma inn eða fara út, yfir í það að færa skuldbindingar og kröfur þegar til þeirra er stofnað. Þetta mun gilda um

flesta gjaldaliði stofnana, sértekjur og aðrar rekstrartekjur þeirra. Hins vegar verða skatttekjur, lífeyrisskuldbindingar og vextir áfram á greiðslugrunni innan ársins. Einnig verða breytingar á birtingu upplýsinga um afkomu ríkissjóðs. Mánaðarleg yfirlit verða birt eins og verið hefur í kringum 25. hvers mánaðar og stefnt að því að birta árshlutauppgjör þar sem gengið verður enn lengra í þá átt að draga saman upplýsingar á rekstrargrunni.

Innleiðing nýja kerfisins mun valda nokkrum töfum á birtingu upplýsinga um afkomu ríkissjóðs á fyrstu mánuðum ársins en stefnt er að því að þessi vinnsla verði komin í gott lag á næstu vikum. Þá verður jafnframt kynnt ný birtingaráætlun um afkomu ríkissjóðs.

Um sameiningu sveitarfélaga

Núverandi sveitarstjórnarkerfi er að ýmsu leyti barn síns tíma og ber skýr merki þess að hafa mótast af atvinnuháttum og þjóðfélagsgerð bændasamfélagsins. Sveitarstjórnarkerfið endurspeglar þó einnig breytta atvinnuhætti og þjóðfélagsbreytingar sem urðu um aldamótin 1900 þegar fólk flyktist úr sveitum til þorpa við sjávarsíðuna. Sveitarfélögum fjölgaði þá umtalsvert og var tilgangurinn oftast en ekki að skilja að dreifbýli og vaxandi þéttbýli og koma þannig í veg fyrir að kostnaður við uppbyggingu þess lenti á sveitunum. Þegar líða tók á öldina jók enn frekar á flutninga til bæja og kaupstaða og byggð í dreifbýli varð víða mjög strjál án tilvarandi breytinga á sveitarstjórnarkerfinu.

Ein afleiðing þessarar þróunar er að sveitarfélög eru bæði mörg, smá og ólík hvað snertir íbúafjölda, atvinnuhætti og þéttbýlisstigi. Óflugri sveitarfélögin vilja fleiri verkefni en þau vanmáttugri standa tæpast undir lögbodnum skyldum án þess að vilja eða geta sameinast grannsveitarfélögum. Þessi ójafna staða sveitarfélaganna skapar einnig þörf fyrir umfangsmiklar jöfnunargreiðslur til að jafna aðstöðu íbúa tekjulægri sveitarfélaga.

Ljóst er að náði samhengi er á milli stærðar sveitarfélaga og umfangs þeirra verkefna sem er hagkvæmt að fela þeim. Leggja þarf áherslu á að ná viðtækri samstöðu um hver eigi að vera meginilgangur sveitarstjórnkerfisins og hvaða verkefni og þjónusta falli best að þeim tilgangi. Eigi sveitarfélögin t.d. að gegna lykhillutverki í byggðapróun og einstaklingsbundinni þjónustu á sviði félags og heilbrigðismála þurfa þau verkefni sem að þeim málaflökum snúa. Stærð og íbúafjöldi sveitarfélaganna ræðst síðan af þeim verkefnum sem á að fela þeim svo og þeir tekjustofnar sem þarf til að standa undir rekstri og framkvæmdum. Lykilatriði er að saman fari fjárhagsleg og stjórnumarleg ábyrgð.

Með fáum og stórum sveitarfélögum má efla sjálfsforræði byggðarlaga og einfalda verkaskiptingu ríkis og sveitarfélaga. Jafnframt kallar slík staða á endurskoðun á fjárhagslegum samskiptum ríkis og sveitarfélaga. Með stóru- auknum verkefnum styrkjast sveitarfélögin að innri gerð og lýðræðisleg þátttaka íbúanna fær meira inntak og meira svigrúm í stað þess að snúast um lágmarksþjónustu í stórum hluta smæstu sveitarfélaganna.

Málþing um mannauð innflytjenda

Á málþingi um [mannauð innflytjenda](#) sem haldið var á vegum Alþjóðahúss 20. febrúar sl. flutti Sigurður Guðmundsson, sérfræðingur á efnahagsskrifstofu ráðuneytisins erindi um þátt erlendra ríkisborgara í efnahagslífinu. Í erindinu er fjallað um þróun á fjölda erlendra ríkisborgara hér á landi og þátt þeirra í atvinnulífi. Þar kom fram að atvinnuþátttaka erlendra ríkisborgara er mjög mikil hér á landi, öflugt við það sem er reynsla nágrannalanda. Kynnt voru gögn um atvinnugreinaskiptingu erlendra ríkisborgara þar sem fram kom að þeir eru hlutfallslega flestir í matvælaíðnaði, þar sem þeir vinna um 15% starfa. Þeir eru einnig fjölmennir í heilbrigðis- og félagsþjónustu þótt hlutfall þeirra sé mun lægra þar.

Tekjur ríkissjóðs jan-december		
	2001-2002	2002-2003
12 mánaða breytingar, %		
Skatttekjur alls	4,3	8,7
Tekjuskattar	4,4	12,2
Tryggingagjöld	7,0	12,3
Eignarskattar	3,1	-21,4
Veltuskattar	3,8	9,1
Tekjur alls	5,8	11,1

Gjöld ríkissjóðs jan-december		
	2001-2002	2002-2003
12 mánaða breytingar, %		
Almenn mál	12,4	2,0
Félagsmál	13,4	11,6
Atvinnumál	6,1	12,3
Vaxtagjöld	5,8	-16,0
Önnur útgjöld	12,1	16,0
Gjöld alls	11,5	8,9

Greiðsluafkoma ríkissjóðs jan-december		
M.kr.	2002	2003
Handbært fé frá rekstri	-16.300	-19.108
Hr. lánsfjárfjöfnuður	-4.133	11.843
Alborgun lána	-32.298	-30.702
Br. lánsfjárfjöfnuður	-45.431	-26.359
Lántökur	42.914	24.749
Greiðsluafkoma	-2.518	-1.610

Ýmsar hagtölur		
12 mánaða breytingar, %	2002	2003
Verðbólga - febrúar 2004	1,5	2,3
Kjarnaverðb. 1.- febr. 2004	2,3	2,5
Launavísitala - janúar '04	5,5	3,3
Heildarvelta janúar-október	-1,9	0,0
Smá.velta janúar-október	-0,9	1,3
Atvinnuleysi - janúar '04	3,8	3,7